

SHREK TÍMEA

Ördögszeg
Kárpátaljai mesék

Kárpátaljai Magyar Könyvek
306.

Sorozatszerkesztő és felelős kiadó:
Dupka György

2020–2021
a szerző a mű megírásának ideje alatt
Gion Nándor ösztöndíjban részesült

Megjelenését támogatta
a Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti
Kulturális
Alap

© *Sbrek Tímea*, 2024
© **Intermix Kiadó**, 2024

Szerkesztő: *dr. Zékány Krisztina*
Műszaki szerkesztő, tördelés: *Dupka Zsolt*

Borítógrafika, belső illusztrációk: *Kutasi Csaba* (Tiszapéterfalva)

A könyv elektronikus változata:
www.kmmi.org.ua (Adatbázis/Könyvek)

Készült a RIK-U Kft.-ben

ISBN 978-615-5757-40-2
ISSN 1022-0283

Shrek Tímea

Ördögszeg

Kárpátaljai mesék

INTERMIX KIADÓ

Ungvár–Budapest

2024

Tartalom

Előszó	7
Az árva fiú és az ördög.....	11
A kincset őrző juhászfiú	15
A szernyei lidérc.....	19
A dédai sárkány	24
A varázserejű vasfű.....	27
Tücsköt, bogarat.....	32
Sári tehén	38
Ördögsziget	42
Az ördög farka	46
Ördögszeg.....	47
A szlatinai sóbánya démona	51
Aranyrögök	55
Dovbus három aranyhajszála	58
Dovbus fokosa.....	59
Oleksza és Iván	62
Dovbusék a lóvásárban.....	65
Dovbus harangjai	70
Dovbus esküvőre ment.....	75
Dovbus veszte.....	77

Előszó

Mióta világ a világ, az emberi fantáziát mindig is foglalkoztatták a csodás, természetfeletti nélt jelenségek. Manapság már alig akad olyan, amire a tudomány ne tudna, vagy ne próbálna meg választ adni, ám a régi időkben a különös megfigyeléseket az emberek saját tudásuk szerint igyekeztek megmagyarázni, és nem volt ritka, hogy amit nem értettek, azt manók, ördögök, sárkányok és egyéb természetfeletti lények ártó vagy segítő tetteinek tulajdonították. E naiv magyarázatok és a csodás kreatúrák alapján a jó fantáziával megáldott személyek történeteket szöttek egy-egy természeti képződmény, település vagy népi megfigyelés köré, melyeket ma mondáknak hívunk. Sokan talán nevetve legyintenek, mert úgy vélik, ezeknek az eredetmagyarázó históriáknak ma már semmi értelme, de gondoljunk csak bele, mennyivel izgalmasabb, érdekesebb a Vérke egy apró szigetének története, ha keletkezésének tudományos magyarázata (erózió vagy üledékesedés) helyett a dűhében körbe-körbe szaladgáló ördögnek tulajdonítjuk létrejöttét.

Hasonló módon történelmi személyiségek alakját is megörökítette az epikus népköltészet, e kötet második fejezetében például a ruszin és ukrán mondavilág gyakori szereplője, a hucul betyár, Oleksza Dovbus elevenedik meg az olvasó előtt. Amint mondani szokás: az idő mindent megsempít. Érdekes tény, hogy a betyárok, Sobri Jóskától Rózsa Sándorig és Oleksza Dodbustól Mikola Suhajig a maguk

idejében rettegett útonállóok voltak, akik jellemzően csak jóval haláluk után váltak a nép szemében romantizált, gyakran varázserővel bíró igazságosztókká.

Shrek Tímea nagy érdeme, hogy felismerte az ötletdús regékben rejlő lehetőséget, és írói tehetségét latba vetve, saját fantáziájából is merítve, a jellemzően szenvtelen, tömör mondákat nagy érzékenységgel egy rokon műfajjá, mesévé gyúrta át. Az ily módon már minden korosztály számára élvezhető művek Kárpátalja ismert és kevésbé ismert, alföldi és hegyvidéki, magyarok és ruszinok lakta tájaira vezetik az olvasót. Aki megismeri régióink változatos tájait, természeti adottságait, és e könyv által bepillantást nyer lakóinak hagyományaiba, történetébe, népi hiedelemvilágába, biztos meggyőződéssel állíthatja: Kárpátalja mesés hely.

Marcsák Gergely

*„Ördöggel, hogyha álmodok, rákijálthatom:
Pusztulj innen!”*

Gárdonyi Géza

Az árva fiú és az ördög

Messze innét, erdőn túl, élt valahol a nagyvilágban egy árva fiú. Olyannyira árva volt szegény, hogy a szomszéd macskáján kívül nem volt annak még barátja sem. Egyszer, amikor épp búslakodott, megszólalt a macska:

– Hallod-e, árva fiú, miért nem indulsz el világgá? Nincsen neked se apád, se anyád, nem siratna senki sem.

Erre a fiú még jobban elszomorodott. Addig sírt-rítt, míg a szemére nem jött az álom. Álmában hatalmas búzamezőn járt, annak a közepében kicsi házikót látott. Abban ült egy szegény asszony, s annak úgy ömlöttek a könnyei, mint a záporosó. Sajnálta is nagyon a fiút, és ahogy közelebb ért, megkérdezte tőle:

– Miért sírsz, szegény asszony?

– Hogy ne sírnék, mikor az ördög elvitte az én fiamat? – s ahogy ezt kimondta, az árva fiú felébredt. Erősen gondolkodott, mit csináljon, megfogadta hát a macska tanácsát, kapta a botját és elment világgá.

Ahogy ment, mendegélt, már vagy hét falun túl volt, amikor az úton elébe ugrott az ördög.

– Hová mész, te árva fiú? – kérdezte tőle.

– Világgá megyek. Nincsen nekem senkim, nem sirat otthon anyácskám.

– Gyere velem! – kiáltott fel az ördög, de a fiú valahogy érezte, hogy nem szabad.

– Megyek én tovább egyedül, eddig sem volt senkim, most sem kell útitárs.

Megharagudott az ördög, dühében kettőt dobantott és hármat forgott, azzal eltűnt. Lába nyomában csak egy piros szalag maradt. Felkapta az árva fiú, s felkötötte a kalapjára.

Ahogy ment tovább, egy hatalmas tóhoz ért. Nagyon szomjas volt, lehajolt a vízhez, hogy kortyoljon belőle. Ekkor egy béka ugrott a partra, és megszólalt:

– Mit keresel itt, te árva fiú?

– Világgá megyek. Nincsen nekem senkim, nem sirat otthon anyácskám.

– Gyere velem a vízbe! A tó fenekén csodás dolgot látnál
– de a fiú megint rosszat érzett.

– Megyek én tovább egyedül, eddig sem volt senkim, most sem kell útitárs.

Erre a béka felfúvódott, és harsány brekegésbe kezdett. Egyet ugrott jobbra, egyet balra, majd szétcsattant. A bőre alól kimászott az ördög.

– Hej, árva fiú, kétszer nem jöttél, harmadszorra elviszlek! – mondta, majd kettőt dobantott és hármat forgott, azzal eltűnt. A helyén csak egy fél pár cipő maradt. De az olyan kicsi volt, hogy a fiú nem tudta a lábára húzni, így hát a botjára kötötte.

Már vagy hetedszer ment le a nap, mire a fiú elfáradt. Lefeküdt egy tölgyfa alá és elszenderedett.

Álmában megint a búzamezőn járt. Látta a házat és a keservesen síró asszonyt. Mikor felébredt, gondolta magában, megkeresi ő azt az asszonyt, ha már kétszer álmodott vele. Felkapta a botját, és indult is volna, ha nem állja útját egy aprócska lány.

– Hová mész, árva fiú? – kérdezte csilingelő hangján.

– Megyek én világgá! Nincsen nekem senkim, nem sirat otthon anyácskám.

– Hadd menjek veled! Nekem sincs senkim, itt hagyott az apám.

Sajnálta erősen a fiú a lányt, nézett a nagy szemébe, amikor észrevette, hogy az pirosan izzik.

– Ne gyere velem, leányka, mert te az ördög vagy!

Erre a kislány kettőt dobbantott, hármat forgott, azzal eltűnt. Nem maradt a helyén semmi, csak egy szál búzaka-lász. Érezte is a fiú, hogy jelent ez valamit, kelebébe tette, és indult tovább.

Amint megy, mendegél, meglátja a rengeteg nagy búza-táblát. Nekikezd futni, s addig szalad, ameddig meg nem látja a házikót és az előtt a síró asszonyt.

– Miért sírsz, szegény asszony?

– Hogy ne sírnék, drága gyermek, amikor a fiam már hét éve, hogy eltűnt? Nem maradt utána, csak a fél pár cipőcskéje.

Azzal az asszony elé nyomta a botját a fiú.

– És ilyen cipője volt-e neki?

Az asszony felnézett és elkapta az árva fiút. Megcsókol-gatta és leültette egy székre.

– Te vagy az én fiam, akit ellopott az ördög. Látom, a piros szalagot vitte el helyetted a pokolba, téged meg ott-hagyott árván.

Összeölelkezett a fiú az anyjával, és már nem volt többé árva. Azóta is boldogan élnek, ha meg nem haltak.

A kincset őrző juhászfű

Valamikor réges-régen, a benei hegy tetején hatalmas vár állott, melynek gazdája a fősvény Zete király volt. Ott élt három gyönyörűséges lányával együtt, nagy gazdagságban. Eljött az ideje, hogy a lányok eladósorba kerültek, de Zete király olyan nagyon fősvény volt, hogy nem akarta férjhez adni lányait, mert attól félt, minden vagyonát szét kell osztania hozományba. Hiába jöttek a kérők széles e világról szebbnél szebb paripákon, gazdagabbnál gazdagabb vidékről, a király csak nem engedett, mindegyiket már a vár kapujából elzavarta.

Egyszer aztán egy délceg királyfi érkezett Zete udvarához, de mivel tudta, milyen a király, rögtön így kezdte:

– Drága királyom, legkisebbik lányod kezét jöttem megkérni, s mivel tudom, hogy hatalmas a te vagyonod, de azon osztozkodni nem akarsz, így nem kérek én semmit, csak azt, hogy add hozzám nőül szép leányodat. Ellátom én minden jóval, bíborba, bársonyba öltöztetem, a legdrágább aranyakat teszem a nyakába, olyan dolga lesz mellettem, amilyen melletted sosem volt. Mert tudja mindenki, nagy a te fősvénységed, de nagyobb az én szerelmem a lány iránt.

Nagy haragra gerjedt a király e szavak hallatán, oly mérges lett, hogy megparancsolta szolgálinak, azonnal vessék a mélybe a délceg királyfit a vár fokáról, s a szolgák úgy is tettek.

Zuhant a királyfi, de még érkezett kimondani:

– Zete király, temessen el a várad vagyonoddal együtt!

A fiú átka azon nyomban meg is fogant. Éktelen robaj támadt, megmozdult a föld, s a hatalmas szikla, amelyen a vár állott, a mélybe zúdult, és a Borzsa folyó mellett lévő kis mezőre omlott. Maga alá temette az a királyt, a lányait, az udvar népét és a temérdek kincset is, amit a király felhalmozott.

Hosszú évek múltán egyszer egy Kelemen nevű juhászfiú arra legeltette a nyáját. Már éppen esteledni kezdett, mikor a legény észrevette, hogy hiányzik néhány a juhokból. Elindult őket keresni, egy híján mindet meg is találta. Igen ám, de a lábnyomát annak az egynek mégis megtalálta. Elindult utána, fel a romokra, hát, Uram, Teremtőm, egy nagy nyitott vasajtó állt előtte. A barlangból keserves bégetés hallatszott.

– Hová mentél, báránycám? Hogy mentél be, drága?

A fiú belépett, s a nagy vasajtó hangos csikorgással zárult be mögötte. A sötétből egy nagyszakállú öreg ugrott elő, és így szólt hozzá:

– Ha ide bejöttél, többé ki nem mehetsz. De ne aggódj, juhászfiú, jó dolgod lesz! Ezt a hét kád kincset kell őrizned életed végéig, de vigyázz, mert ha az egyik kád is elmozdul, az alattuk lévő tengersizem vize azonnal elönti a falut, s magával sodor, és elpusztít mindent a környéken!

Szomorkodott a juhászfiú, de megértette, mi történt vele.

Közben az öreg juhász aggódni kezdett a fiáért, s a keresésére indult. Bejárta a legelőket, végigment az erdőn, de a fiát nem találta. Végő elkeseredésében felment a sziklákhoz, és láss csodát, rátalált a barlangra. Verte az öklével

a vasajtót, de az csak nem nyílt ki. Bentről meghallotta a fia hangját.

– Menjen innen, édesapám, én innen nem szabadulhatok! Az öreg király rám bízta a kincsek őrzését, s ha én innen elmegyek, akkor magának és a falunak is vége.

Búslakodott az öreg juhász, de nem volt mit tennie, azután minden éjjel éjfélkor felment a sziklákhöz, s dörömbölt a vasajtón.

Megunta egyszer a nagyszakállú, s ajtót nyitott.

– Menj innen, öreg juhász, a fiadat már úgysem adom!

– Drága királyom, csak még egyszer utoljára engedd meg, hadd lássam a fiamat, hadd búcsúzzam el tőle!

A nagyszakállúnak megesett a szíve az öreg juhászon.

– Ez az ajtó minden évben egyszer, György napján magától kinyílik, akkor a fiad pár percre kijöhet. Gyere vissza akkor, s beszélhetsz a fiaddal!

Az öreg úgy is tett. Attól kezdve, amíg csak élt, minden György-napkor felment a sziklákhöz, a barlang elé, hogy néhány szót váltson a fiával.

A hegyet a beneiek a juhászról nevezték el Kelemen-hegynek. A vasajtó azóta is kinyílik minden György-napkor, kilép rajta a juhász, lenéz a falura, majd visszatér őrizni a kádakat.

A szernyei lidérc

Valamikor réges-régen a Szernye tónak sűrű erdősége volt, az erdő közepében egy mélyedés, abban rablók tanyáztak.

A haramiák rettegésben tartották a környék népét, gyújtogattak, raboltak és verekedtek, de egy idő után nem volt már mit kicsikarni a környéken élőktől. Hanem aztán hosszú ideig senki sem hallott róluk, míg egy szegény kondás arra nem terelte a jószágait.

Hallja egyszer a fiatal fiú, hogy az egyik malac szokatlanul visít. Szalad utána, nézi, mi lelte a jószágot, hát, Uram, Teremtőm, mit lát?

Egy nagy hosszú kígyó tartja a szájában az állatot, de az a kígyó akkora volt, hogy a tó egyik végétől a másik partig ért. Oly gyorsan mozgott, hogy a kondás nem érkezett utána iramodni, csak a baltáját dobta el, s a teremtmény a víz alá süllyedt.

Rémületében összeterelte a csürhét és visszasietett a faluba. Ott aztán mesélni kezdi a nagyanyjának:

– Drága öreganyám, én olyat láttam a tó mentén, hogy a vér is meghűlt bennem.

– Mit, te fiú? – kérdezte az öreg.

– Egy nagy hatalmas kígyó kúszott keresztül a vízen, de a fogai akkorák voltak, mint a karom, s a szeme szikrát hányt. Elvitte az egyik malacunkat is.

– Jaj, drága gyermek, remélem, nem álltál vele szóba!

– Nem érkeztem én semmit sem mondani, csak a baltámat hajítottam utána, s szörny azzal együtt süllyedt el.

Nem szólt az asszony semmit, csak a fejét rázta és jajgatott. Hanem a fiúnak nagyobb volt a kíváncsisága, s másnap visszatért a tópartra. Járja körbe annak nádasát, lesi, hogy ott van-e a szörnyeteg, de nem talált mást, csak egy fekete jércét. Fogta a madarat, hóna alá csapta, és estére hazavitte a csürhével együtt. Bevitte a szobájába, paplan alá rejtette, s úgy bújt mellé éjszakára. Mire reggel lett, a fiú nem találta a jércét, hiába kereste. Felforgatta az ágyat, és csak egy apró tojást lelt a párna alatt. Azt gyorsan a hóna alá csapta, és szaladt az ólhoz, engedte ki a jószágokat, vitte le őket a tópartra. Elfeledkezett a fiú a tojáról, egész nap tartogatta, hát estére már érzi, hogy valami mocorog az ingujjában. Leveszi a ruhaneműt, kezdi rázni, abból kiesik egy kis kígyó. Emeli a lábát a kondásfiú, taposná agyon a porban csúszót, mire az megszólal:

– Ne bánts, kondás, ha már egyszer kikeltettél!

A fiú hátralép, s úgy nézi tovább a teremtményt.

– Megöltél és kikeltettél, mostantól téged szolgállok – folytatta a kígyó. – Kincset hozok neked, meglásd, aranyat, gyémántot, gazdagságot. Nem kérek cserébe mást, minthogy a kebleden hordozz, és minden ételből az első falatot nekem nyújtsd.

Rábólintott a kondáslegény, merthogy ki látott már beszélő kígyót, s igazából már nagyon vágyott a jómódú életre. Úgy is tett mindent, ahogy a kígyó parancsolta, s éjszakánként az csak hozta a temérdek aranyat a házhoz.

Furcsállta is a nagyanyja, miből lett a nagy gazdagság, de mivel ő is vágyott a jómódra, nem kérdezősködött. Egy-

szer aztán csak azt vette észre, hogy a fiú egyre sápadtabb. Aggódni kezdett az öreg, mi baja lehet a gyermeknek, kérdezte is tőle, de az csak a fejével intett, hogy semmi.

Nagyobb volt az aggodalom az asszony részéről, mintsem hagyta volna unokáját elsorvadni, hát leselkedni kezdett utána.

Egy éjszaka hallja, ahogy a fiú a szobájában suttog:

– Nem kell nekem már sem arany, sem kincs, csak menj el tőlem, mert kiszívod a véretem, s meghalok.

Sziszegő hang jött a paplan alól, az válaszolt:

– Megöltél és kikeltettél, most már téged szolgállok.

Tudta rögtön az öregasszony, miféle baj szállta meg az unokáját, s egész éjjel azon gondolkozott, mitévő legyen.

Reggel aztán, mikor kilépett a fiú, rákezdte neki mondani:

– Jaj, drága unokám, én oly beteg vagyok! Nem segíthet rajtam senki.

Megijedt a fiú, s rögtön faggatni kezdte:

– Mi történt magával, mondja? Mit tehetek, hogy meggyógyuljon?

– Jaj, drága fiam, az én keblemre lidérc szállt. Meggyógyítani azt már nem lehet, csak elzavarni.

Megértette a fiú rögtön, mire készül a nagyanyja, s válaszolt is úgy, hogy a keblén lévő kígyó ne értse.

– És hogy készül erre, nagyanyám?

– Drága fiam, ez a lidérc mindent megtesz, amit kérek, hanem cserébe az én vérem szívja. Ha leszáll az este, olyat kérek tőle, amit nem tud megcsinálni. Akkor aztán abba majd belefárad, s vagy meghal, vagy elmenekül.

Bólintott a kondásfiú, megértette nagyanyja tanácsát. Egész nap törte a fejét, ki is találta, mit kérjen.

– Zomog, drága kedvesem – szólt nyájasan a kígyóhoz –, tudod, hogy nagyanyám beteg, főzetet kell nekem csinálni az erdő összes növényének egy szálából.

A kígyó nem is kérdezett semmit, kicsusszant a fiú ingujjából, s kiosont az ajtó alatt. A fiú mély álomba zuhant. Másnap reggel elégedetten ébredt, széles mosollyal az arcán, de mikor állna fel az ágyból, érzi, hogy valami nyomja a mellkasát. Benéz az inge alá, hát a kígyó ott szunyókál. Kinéz az ablakon, s látja, hogy az udvar közepén nagy kadal áll, abban benne az erdő összes növényéből egy szál.

Elszomorodott a fiú, de ismét gondolkodni kezdett. Estére megint így szól a kígyóhoz:

– Zomog, kedvesem, úgy szeretném, ha a malom összes szem búzáját elhoznád nekem!

A kígyó nem szólt semmit, kicsusszant az ajtó alatt, s egész éjjel távol maradt.

Másnap reggel hiába ébredt volna a fiú boldogan, a kígyó ott csücsült a mellkasán. Gondolta magába, na, ebből sem lesz már semmi, kiszívja a vérem, s más gazda után néz. Hanem azért még egy kicsit törte a fejét. Mikor már besötétedett, így szólt:

– Drága Zomog, ha igazán szeretsz, reggelre kimered nekem szitával a tengert.

Nem szólt semmit a kígyó, kislisszant az ajtó alatt. Mikor reggel ébred a fiú, nem érzi a nyomást a mellkasán. Szétnézett a szobában, de a lidérc nem tért vissza.

Szalad a nagyanyjához, meséli neki a jó hírt, s az öregasszony megkönnyebbülve mesélni kezdett.

– Emlékszem, fiam, réges-régen az erdőben rablók tanýáztak. Sanyargatták a népet, minden pénzt elhordtak. Egyszer aztán hírük sem volt. Azt beszélték az emberek, hogy azok ott az erdőben lidércet fogadtak fel, s az segítette őket. De az ördögi jószág kiszívta a vérüket, és mindannyian odahaltak. Drága fiam, te megtaláltad a lidércüket, és hazahoztad.

Bólogatott egyetértően a fiú, és összeborult örömében a nagyanyjával. Nem ment az egy darabig a tó közelébe se.

Telt-múlt az idő, a fiú megöregedett, s egyszer mégiscsak rászánta magát, fogta a botját, s elsétált az erdőhöz. Ahogy sétált a vízparton, egy nagy, hosszú kígyócsontvázat vett észre. Ahogy jobban szemügyre vette, csak akkor látta meg, hogy a koponyából egy balta áll ki. Nem vette ő el a baltáját, hanem az összes csontot a vízbe dobta. Zomog azóta is ott van, s várja, hogy újra gazdára találjon.

A dédai sárkány

Azt beszélik, hogy réges-régen, amikor még a fák is magasabbra nőttek, és a Kárpátok innenső hegyei is zordabbak voltak, a Beregvidéken terült el a Fekete-mocsár. Annak a mocsárnak olyan komor volt a hangulata, hogy nem merészkedett arra senki sem, mert rögtön elfogta a búbánat. A mocsár közepén állott a Tóvár. Erős földvár volt tizenhárom öles sánccal körülvéve, de nem lakott abban más, csak Zömök, a kígyósárkány.

Néha, éjjelente a sárkány leosont a mocsár végébe, s felkúszott a szántóföldeken egészen a Kampó János földjére, s ott úgy megdézsmálta a jószágokat, hogy a gazdának másnap szekérszámra kellett újra hozatni a városból.

Élt a mocsár szélén egy kis kunyhóban három szegény betyárfiú. Baratéknak hívták őket, s a legkisebbik oly' szerelmes volt a Kampó János lányába, Juliskába, hogy majd meghalt érte. Mondja neki egy nap a testvére:

– Minek búsulsz, öcsém, annyira?

– Hogy ne búsulnék, mikor a szívemet megöli a bánat? A drága Juliskámat az apja máshoz adja hozzá.

– Ne csüggedj egy percet sem, testvérem! Betyárok vagyunk, csak ki tudunk találni valamit a házasság ellen.

S azzal a három testvér gondolkodóba esett. Kitervezték, hogy mikor a násznép majd a legjobban mulat, elrabolják öccsüknek a szép Juliskát, s úgy is lett.

Eljött a lakodalom napja, Budi Miklós nagy földesúr büszkén állott szép Juliskája mellett a templom udvarán,

hanem egyszer csak megérkeztek a betyárok, körbe gyűjtötték a templomudvart s már vitték is volna el a menyasszonyt, mikor megérkezett a vőlegény családja, s azok oly sokan voltak, hogy a betyároknak nem volt mit tenni, menekülőre fogták. Szaladtak is le a mocsárhoz, de a két idősebbik fiút csak elkapták a hérésszesek, s úgy elpáholták őket, hogy ott helyben szörnyethaltak.

Szaladt a legkisebb Baraté árkon-bokron át, de szaladt utána a násznép is egyre beljebb a mocsárba, s mögöttük az erdő bozótjában terjedt a tűz. Meghallotta a nagy zsvijt Zömök, a sárkánykígyó, nem várt az egy pillanatot sem, lekúszott a tóvárból, s akit ért, ott kapott el és nyelt le keresztben.

A legkisebbik Baraté fiú meg csak szaladt, hogy a lába nem érte a földet, addig futott, amíg Búcsúba nem ért, ahol a búcsújáró hely volt. De szegény fiú a látottakba úgy megbolondult, hogy a templom ablakát kővel kezdte meg dobálni. A nép megharagudott, összeszedelőzködtek, s a fiút is meghajigálták kővel, ott lelte a halál a búcsúi templomkertben.

Hanem a mocsár három napra rá leégett és Zömök, a sárkány, nagy haragra gerjedt. Fogta magát, felszívta az összes vizet, s felmászott a Tóvár legtetetejére, ott olyan ordításba kezdett, hogy csak úgy rengett belé a föld. Háromszor fordult jobbra, háromszor balra, s az erős földvár alatta összerogyott. Nem maradt annak más a helyén csak egy hatalmas gödör. Lement Zömök a gödör aljára, összeteheredett, s kiengedte a vizet maga köré. Így lett a nagy mocsár helyén csak egy feneketlen medrű bányató.

A dédaiak még ma is óva intenek az éjszakai fürdözéstől a tóban, mert a sárkány még mindig éhes. S néhanapján, ha nagy szárazság van nyáron, s a víz lejjebb apad, a tó közepén felbukkan a sárkánykígyó háta.

A varázserejű vasfű

Valamikor réges-régen, amikor még a cigányok a mezőkön éltek, úgy tartották, hogy a füveknek varázserejük van. Szedték is a vének nagy kosárba a rét virágait, főzték a nagy kondérban, mondták rá az igét, de csodát nem tett egy sem.

Egyszer aztán egy Palkó nevű fiú kiment az erdőre a nagyanyjával. Az öregasszony messze híres volt a tudományáról, s arról, hogy az ördöggel cimborál.

– Figyelj ide, Palkó! – szólt a vénasszony, és okítani kezdte unokáját. – Jósláshoz és varázsláshoz csak a nők értenek, de mivel anyád nem szült nekem lány unokát, egyetlen titkot elárulok neked. De azt, ha forró parázson táncoltatnak sem mondhatod el senkinek, csak egyetlen embernek az életedben.

A fiú figyelmesen bólogatott. Szófogadó gyerek volt, nem szerette a hazugságot, mégis visszakérdezett:

– Nagyanyám, mégis miféle varázslatot tanítasz meg nekem?

– Olyat, amitől minden lánc lehull és minden lakat eltör.

Gondolkodott is erősen a fiú, mire fogja azt ő használni, de hát, ha az öreg akarja, csak hadd mondja el neki azt a nagy titkot.

Az erdő közepébe értek, az asszony leterítette rózsás vállkendőjét a földre, leült reá és hangosan beszélni kezdett:

– Ahányan vagytok ezen a világon, ahányan vagytok ebben az országban, ahányan vagytok ezen a környéken, mind ide gyűljetek körém!

A falevelek és a bokrok alól sündisznók bújtak elő, mind az asszony körül somfordált. Ő pedig folytatta:

– Mindnyájan az én szolgálaim vagytok, az én parancsomat teljesítitek! Hozzatok nekem varázserejű vasfüvet, amellyel minden ajtó kinyílik, minden lakat eltör és minden lánc lehull!

És láss csodát, a sündisznók nagy nyüzsgésbe kezdenek, szimatolnak mindenütt, és hozzák is a füvet.

Pislogott nagyokat Palkó, csodálkozott, és megtanulta ő is az igét.

Telt-múlt az idő, a vénasszony pedig még öregebb lett. Már éppen ott volt az ideje, hogy meghaljon, mikor magához hívatta Palkót.

– Drága unokám, oszt’ emlékszel még arra, amit az erdőben tanítottam?

– Emlékszem én, nagyanyám.

– És használtad-e, amit tanítottam?

– Nem én, nagyanyám.

– Na, mielőtt meghalok, elmondom én, hogy juthatsz vagyonyhoz. Bemész a faluba, ott lakik a gazdag bíró. Egész életében jószolgátott, de a fizetséget egyszer sem kaptam meg tőle. Sok pénzzel tartozik nekem, amit neked kell tőle elvenni.

– De hogyan?

– A pincéjében nagy láda van, abban tartja a vagyonát. Ne vedd el az egészet, csak a kis ládikót, ami benne van! Az éppen elég – ezeket elmondta és meghalt.

Becsületes fiú volt Palkó, sosem lopott még azelőtt. De nem volt mit tenni, nagy úr a szegénység, és ha tényleg

olyan gazdag az a bíró, és még tartozik is, akkor el kell venni, ami jár. Elindult a göröngyös földúton a falu felé.

Mire odaért, már sötétedni kezdett. Nem világított a bíró házában egy árva mécses sem. Palkó az ajtóhoz lépett, de az zárva volt, elindult megkeresni a pincét, amiről a nagymama beszélt. A nagy porta végében hatalmas vasajtó volt a földön, rajta nagy vaslakat erős láncsal. Eszébe jutott, amit a nagymama tanított neki, így rákezdett a varázsigére:

– Ahányan vagytok ezen a világon, ahányan vagytok ebben az országban, ahányan vagytok ezen a környéken, mind ide gyűljetek körém!

A semmiből már ott is termettek a sündisznók, és várták a fiú parancsát.

– Mindnyájan az én szolgálaim vagytok, az én parancsot teljesítitek! Hozzatok nekem varázsserejű vasfüvet, amellyel minden ajtó kinyílik, minden lakat eltör és minden lánc le hull!

Hozták is nagy gyorsan a vasfüvet, dörzsölte vele a fiú a lakatot, és lám, az le is hullt. Meg is találta a nagy ládát, kinyitotta vasfüvel. Annyi temérdek pénz volt benne, hogy csak úgy káprázott a szeme tőle. A kis láda is ott volt, amiről a nagymama beszélt. Kapta gyorsan a hóna alá, és uccu neki, iszkolt hazafelé.

Hanem otthon leült az udvar közepére, és hívta megint a sündisznókat. Hozták is a parancsszóra a vasfüvet, dörzsölte vele a ládikó zárját, az meg ki is nyílt. Nézte, nézte Palkó a ládát, de nem volt abban egyéb, mint egy papírdarab. Kiveszi azt és olvasni kezdi:

– A sündisznók csak a cigány varázslásra hallgatnak.
Becsüld meg!

Mérgelődött Palkó, összeszorította a fogát és bement a házba. Lefeküdt az ágyába, gondolkodott erősen, mit csináljon, mit fognak szólni, hogy üres kézzel ment haza. Gyötörte a bűntudat, kiszállt az ágyból és elindult világgá.

Így tanult meg a fiú lopni, pórul is járt, és a cigányok azóta is így csinálják.

Tücsköt, bogarat

Hol volt, hol nem volt, még az Óperenciás tengeren is túl, ott, ahol a malac már hajnalban túr, élt egyszer egy özvegy-asszony, meg a lánya, Eszter.

A faluban, ahol éltek, mindenki szerette az asszonyt, de a lányt elkerülték az emberek, mert az már kicsi gyermekkorától olyanokat beszélt el nekik, hogy égnek állt a hajuk tőle. Egyszer, amikor még egészen süldő lányka volt, és az édesanyja elvitte az iskolába, azt mesélte a többieknek, hogy náluk otthon bizony még a disznó is az asztalnál eszi meg a vacsorát. Hitték is, nem is a gyerekek, megkérdezték otthon a szüleiket, hogy vajon valóban úgy történik-e, mint ahogy azt Eszter meséli. Az öregek csak jajgattak, hogy miféle fantáziával áldotta meg az Úr Isten azt a gyermeket, ha az anyja hallaná, miket beszél, bizony, hogy a szájára csapna.

Eljött az idő, hogy Eszter férjhez menjen. Hiába volt ő a legszebb a faluban – de még messze földön is –, ha a legények félték a szájától, s attól, hogy még a végén hírbe teszi őket. Szomorkodott az özvegyasszony, félt erősen, hogy lánya élete végéig a nyakán marad. Hiába ült naphosszat a gyermekével és magyarázta neki, hogy ne találjon ki mindenfélét, az csak nem hallgatott rá.

Történt egyszer, hogy kiment Eszter a mezőre krumpelit vájni. Kapálta a krumplit a tűző napon, szedte őket a nagy kosárba, hát a végén el is fáradt. Lepihent az egyik cseresznyefa alá. Elővette elemózsiáját a kis tarisznyával,

kibontotta, s megkezdett ebédelni. Hanem akkor szólt valaki hozzá.

– Mit eszel, te jányka? – kérdezte egy öregasszony hangja.

– Tücsköt, bogarat – válaszolta meggondolatlanul.

– Csúfot űzöl belőlem, te pimasz?

– Nem én.

Előugrott egy vén, görnyedt hátú anyóka az egyik bokor mögül, ránézett Eszterre és folytatta:

– Ha te engem bolondnak nézel, mindezt főzd az uradnak ebédre! – azzal eltűnt.

Hazamegy Eszter a mezőről, lepakolja a krumplit a kamrában, leül az anyja mellé a küszöbre és mesélni kezd.

– Édesanyám, amikor ma kinn jártam a mezőn, találkoztam valakivel.

– Kivel, te, jányom? – nézett meghökkenve az anyja.

– Egy olyan ronda vénasszonnyal, amelyet még nem hordott a hátán a föld. Akkora orra volt, mint a legnagyobb krumpli a kosárban, és olyan görbe háta, mint a kérdőjelnek a nyelvtankönyvben. Na, de a hangja! Az meg olyan érdes volt, mint a varjaknak, mikor dögre lalnak.

– Boszorkány volt az, gyermekem. Remélem, nem kezdél ki vele, és nem hordtál össze mindenfélét, amelyet másnak szoktál.

Hallgatott Eszter mélyen, nem merte megmondani az anyjának, hogy mit felelt az öregasszonynak, hát csak a fejét rázta, hogy ő bizony egy szót sem szólt hozzá.

– Ajánlom is! Tudod, hogy ezek olyan szerzetek, hogy ha nem jól válaszolsz nekik, akkor nyomban megátkoznak.

Eszter tagadta tovább, hogy ő beszélt volna az asszony-nyal, az anyja is megnyugodott, s nekiálltak kettecskén kukoricát morzsolni.

Másnap aztán elküldte az özvegyasszony a lányát a piacra, hogy hozzon már onnan néhány dolgot. Örült is a lány, gyorsan megfésülködött, felvette az ünneplős ruháját, felkapta a nagy kosarat a verandán, s nagy vidáman elindult.

Ahogy megy, mendegél az úton, mellette elhalad négy ló meg egy nagy hintó, teli aranyos, gyémántos dísszel. Olyan csillogó volt, mintha csak a nap szakadt volna le az égről, és az süttött volna a szemébe. Hanem a lovak megtorpan- tak, és egy tapodtat sem mentek tovább, hiába csapdosta a kocsis az ostorral őket, azok csak nem akartak menni. Ekkor kinyílt a hintó ajtaja, és egy olyan szép legény lépett ki rajta, hogy Eszter menten beleszeretett. A fiú is észrevette a lányt, meg is tetszett neki, s hozzáfordult:

– Mi lehet itt az árokban, amitől így megrémültek a lovak? – kérdezte.

– Jaj, drága uram – kezdte meg a lány –, itt olyan népségek járnak, hogy azt te el sem hiszed. A minap is, mikor kijöttem krumplit kapálni, nem itt feküdt a szélén egy vén boszorka? Úgy megijedtem tőle, hogy szóhoz sem jutottam, erre az csak úgy szórta rám az átkot. Biztosan azt érzik még most is a lovak.

– Hogy átkozhat meg egy ilyen szép és ártatlan terem- tést egy boszorkány?

– Én azt nem tudom, de megtette.

A lovak megenyhültek és megnyugodtak, a szép legény elbúcsúzott, és Eszter folytatta az útját a piacra. Úgy vigyor-

gott egész idő alatt, mint a tejbetők. Hanem aztán, amikor megérkezett, az egyik asszony nem bírta ki és rákérdezett:

– Mit vigyorogsz, te Eszti? Csak nem szerelmes vagy?

– Mit, hogy szerelmes? De még a kezemet is megkérték.

Összenéztek az árusok, értetlenkedtek nagyon, hogy ki az a legény, akinek ily nagy balszerencse jutott, hogy ezt a tökkelütött jányt kell feleségül vennie. De Eszter folytatta:

– És nem is akármilyen legény, aranyos, gyémántos hintóval jött értem, kinn találkoztunk most is a falu szélén.

– És hol ismerted meg ezt a gazdag fiút, Eszter? – faggatták tovább a lányt.

– A minap, mikor kinn vájtam a krumplit a mezőn, és lefeküdtem kicsit a cseresznyefa alá megpihenni, egyszer csak jött egy asszony. Olyan szép asszony volt, hogy párját ritkította. Azt mondja nekem az az asszony: „Szép leányka, mit eszel?” Hát én meg mondtam, hogy azt, amit reggel magamnak csomagoltam. Tetszett neki a válaszom, meg az is, hogy dolgos vagyok, hát mondta, hogy elküldi hozzám a fiát lánykérőbe.

Nézték az asszonyok, hitték is a szavát, meg nem is. Amikor megjelent a hintó a piacon, kiszállt belőle az ifjú legény, megismerte a lányt, s odament hozzá:

– Gyere velem a hintóval, hazaviszlek, közben hadd ismerjelek meg!

– Eszter karon fogta a legényt, és hátra sem nézett, úgy indult el a fiúval.

Útközben mindenféléről beszélgettek, a lánynak be nem állt a szája, hanem egyszer azt mondja a legénynek, amikor hazaérnek:

– Maradj itt vacsorára, főzök neked valami finomságot.

A legény bele is egyezett, s ott maradt a kocsisával együtt. Örült az özvegyasszony nagyon, hogy a lánya ilyen szép és gazdag legényt hozott a házhoz, elővette a kamarából a leghúsosabb szalonnát, kiválogatta a zöldség legjavát, még egy tyúkot is levágott, hogy a lánya a legfinomabb étket főzze meg az udvarlójának. Eszter is sürgött-forgott a konyhában, igyekezett nagyon, hogy kedvére tegyen a legénynek, de mikor a lábasban elkezdett főni az étel, valami furcsaságot vett észre. Szaladt az anyjához gyorsan, nézze csak meg az, hogy mi történik.

Az özvegyasszony megemelte a fedőt, hát Uram, Teremtőm, mit látott! A fazék alja tele volt mindenféle mezei bogárral. Kinyitotta az ablakot, fogta gyorsan a fazekat, és kiöntött belőle mindent az udvarra. Eszter gyorsan pakolta bele megint a hozzávalókat, de minduntalan, ahogy leemelték a fedőt, a fazék tücsökkel, bogárral volt megtelve. Nagy sírásba kezdett a lány.

– Eszter lányom – kezdte nagy mérgesen az özvegyasszony –, tudod te nagyon jól, hogy miért van a fazékban a mező összes férge.

– Jaj, drága édesanyám, tudom én, hogy miért. Bolondságot mondtam annak a boszorkánynak, ő átkozott meg.

– És ezt elmondtad a legénynek?

– Mondtam én sok mindent, édesanyám, mondtam az is, hogy megátkozott a vénség, csak nem úgy mondtam el, ahogy történt – s azzal elmesélte, kinek, hogyan, s mit mondott aznap.

Gondolkodóba esett az özvegyasszony. Mit csináljanak, hogy megtartsák a legényt, s a falu előtt szégyenben ne maradjanak? Felkapta a fazekat, s nekiállt főzni.

– Hanem te, jányom, eredj fel a padlásra, vedd le a füst-ről az egyik combot, és vidd ki a mezőre! Ül le a cseresz-nyefa alá, és várd meg a boszorkányt, aztán add oda neki, és mesélj el mindent, ami veled történt, hátha megesik raj-
tad a szíve! De könyörgöm, gyermekem, semmit se cifrázz ki, mert ha megérzi, hogy hazudsz neki, még jobban meg-
átkoz. Addig én az asztalhoz ültetem a férfiakat, s nem en-
gedem haza őket, ameddig te vissza nem térsz.

Hanem úgy is lett. Mindenki megette a vacsoráját, jól be is ittak már a borból, mire Eszter visszatért a mezőről. Amikor belépett a házba, az anyja elébe szaladt.

– Na, mi volt, jányom? Ott volt a boszorkány?

– Ott.

– És?

– Elmondtam neki mindent.

– Segített?

– Még többet is.

Leült Eszter az asztalhoz, megölelte a legényt, egy hét múlva meg is tartották a menyegzőt. Arról, hogy mi történt a mezőn, sohasem mesélt senkinek, de való igaz, hogy az-
után soha többé nem hordott össze sületlenségeket. Azóta is boldogan élnek együtt a legénnyel, ha meg nem haltak.

Sári tehén

Lenn a Beregben, az egyik falu szélén állt egy magányos kis kunyhó. A falusiak messzire elkerülték, mert rossz híre volt az ott lakó öregembernek. Azt beszélték, hogy aki szóba áll vele, rontást hoz a házára, de akinek szarvasmarhája volt, nem tehetett mást, mert a legelőhöz a kunyhó mellett vezetett el az út.

Így volt ezzel a pásztorfiú is, Jankó. Minden reggel és minden este találkozott az öreggel. Lesütött szemmel bólintott, tisztelettudóan, ahogyan az anyja tanította. De félt is erősen az öregtől, nehogy szemmel verje a teheneket, így hát néhanapján az is megesett, hogy esténként, mikor hazafelé terelte a jószágokat, s az öreg tejet kért tőle, a saját Sári tehenük tőgyéből fejt egy cseppet – nem akart a máséból adni, félt, hogy tolvajnak nézik –, s azt oda is adta jó szívvel. De rászokott az öreg, már nem csak néhanapján, hanem minden áldott este útját állta a fiúnak a nagyfazékkal.

Egyszer aztán csak észrevette az anyja, hogy a tehén kevesebb tejet ad reggelenként, mint amennyit szokott. Rá is kérdezett Jankónál, tán kevesebbet eszik-e a jószág, mint máskor.

– Drága anyámasszony, tudja, én minden nap ott jövök el az öreg kunyhója előtt. Olyan szegény az, mint a bótrágyi templom egere, kért egyszer tőlem egy kis tejet, azt mondta, majd' éhen hal. Hát én meg úgy megsajnáltam, hogy adtam neki. Igen ám, csak már utána minden este ott várt

engem a nagyfazékjával, kikerülni nem tudtam, s ahogy ismerem a szóbeszédet, féltem, hogy rontást küld a házunk népére, így minden este fejek neki a miénkből. Bocsásson meg, édesanyám, miattam hibázik a tejből.

– Drága fiam, mit tettél? A jó szíved fog minket tönkre tenni. Na, ide figyelj! Holnap este mondd meg az öregnek, hogy anyád teje elapadt, és mostantól a kishúgodnak kell a tejet adni! Akárhogy rimánkodik, bárhogy fenyegetőzik, egy csepp tejet se fejjél le a Sári tőgyéből! Megértetted?

– Meg én, édesanyám. Úgy teszek, ahogy mondja.

Estére járt az idő, Jankó terelte is hazafelé a teheneket, mikor látta, hogy az öreg ott áll az úton, görcsbe szorult a gyomra, de az anyja szavai jártak a fülében. Mikor odaért, rá is kezdett:

– Hallja, öreg! Ma este még adok egy kis tejet, de nem sokat, holnaptól meg már nem tudok. Édesanyámnak elapadt a teje, s kell a kishúgomnak a híja, mert most már azzal fogják etetni.

Látszott az öreg arcán, hogy nem tetszik neki a dolog, elvette az asznapi jussát, s bement a kunyhójába. Jankó pedig megkönnyebbültem indult hazafelé.

Másnap hajnalban megyen Jankó anyja fejni, oda is készíti a sámlit Sári mellé, viszi a sajtárt meg a vödört, leül a kisszékre, fejné a tehenet, de a mindig jámbor jószág csak rúgkapál, mint akibe az ördög költözött. Gondolta magában az asszony, hogy na, ez meg szemmel verődött. Beszaladt a házba, csinált egy jó csupor szenesvizet, hátha az segít. Nem segített az semmit, Sári tehén úgy megbolon-

dult, hogy az asszony arra gondolt, hívja az öccsét, vágják le a tehenet.

Jött is az öccse percek alatt.

– Mi történt, testvérem? – kérdezi a férfi.

– Drága öcsém, ez a tehén megbolondult, nem enged magához, biztos szemmel verték. Le kéne vágni.

– Csináltál neki szenesvizet?

– Csináltam én, de attól csak még bolondabb lett. Bög, rúg, harap, a tőgyéből meg tiszta vér folyik – mutatott a vödörre, aminek az alján tiszta piros tej volt. – Nem segít már ezen, csak a kés.

– Állj csak arrébb, nővérem, tudom, mi a megoldás!

Erre az ember fogta a favillát, s megkezdte vele bökdösni, szúrni, verni a tehenet. Ugrált a jószág, toporzékolt, kiverte már a veríték is, mikor az udvarról éktelen férfiordíításra lettek figyelmesek. Kiszaladtak, hát látják, fekszik az istálló előtt a faluszéli öreg, ígéretet fűt fát, mindent visszacsinál, nem kell neki tej sem többé, csak hagyják abba a verést. Igen ám, de a nagy ordításra a fél utca odaszaladt, s a kerítésen keresztül nézték, mi történik az udvaron.

Dehogy hagyták abba a verést, hazáig lett az öreg zavarva. Máig is kergetik, ha meg nem haltak.

Ördögsziget

Egyszer volt, hol nem volt, élt a Vérke egyik partján egy mesés szép leányzó, Boldog Emma. Sosem volt az valójában boldog, csak a neve lett az. Édesanyja úgy féltette mindentől, mint a tűztől. Nem is engedte tovább a ház kiskapujánál, onnan nézte a lányka minden áldott nap az embereket. Leste azt is vasárnaponként, hogy mennek a vele egykorúak a velük szemben lévő templomba. Így látta meg szerelmét is, Árva Pistát, akinek nem volt senkije már e földön, mert a Jóisten korán magához szólította szüleit.

Dolgos volt a Pista fiú, minden munkát megfogott, a szomszédok meg sajnálták, mindig találtak neki valamit, amit jól megfizettek. Nem élt a fiú szegénységben, a napi betevőre mindig jutott, sőt, még gyűjtögetni is tudott belőle, hátha egyszer megnősül, és lakodalmat kell csinálni. Észre is vette a kiskapuban a szép Emmácskát, tisztelettelően köszönt is neki, s egyre sűrűbben járt arra, hogy, ha csak egy pillanatra is, de lássa a ragyogó arcú leányzót.

Teltek a hónapok, és a fiatalok egymásba szerettek. Egykét szót váltottak, amikor a lány anyja egyszer csak rajtakapta őket, ahogyan a kerítésen keresztül diskurálnak.

– Ej, mit csinálsz, pernahajder? Tán csak nem el akarod csábítani az én jányomat? – szaladt ki dühöngve az aszszony, amikor meglátta őket. – Nem ilyen mifélének van ígérve, mint te! – s azzal felkapta a seprűt, és kiszaladt a kapualjba. Kapott vele Emma is, meg a fiú is, ütötte őket, ahol érte.

Sírt szegény lány a szobájában, hogy vajon miért nem engedi az ő anyja, hogy másokkal is ismerkedjen, miért nincs neki szabadulása a kertkapunál tovább.

A hangos sírásra belépett az anyja is a szobába.

– Mit sírsz, gyermekem? Zokon esik, hogy nem engedem, hogy mindenféle latrokkal állj össze?

– Zokon, zokon, édesanyám. Nem adsz nekem szabadságot, és nem is adtál soha. Kinek ígértél te engem, hogy ennyire féltesz?

Leült az anyja az ágy szélére és ő is nagy zokogásban tört ki.

– Ó, drága gyermekem, ha te tudnád, mit tettem én, mikor még te nem voltál, megbocsátanád minden bűnömet.

Pislogott nagyokat a leány, s faggatni kezdte az anyját.

– Mit tettél te, amit nem lehet megbocsátani, s rajtam kell csattanjon a megtorlás?

– Nemsokára tizenhat leszel. Elég nagy vagy ahhoz, hogy elmondjam, miért tartalak én itthon fogságban pólyás korod óta – s azzal könnyek között mesélni kezdett. – Amikor apád elvett feleségül, nagy gazdagságban éltünk. Megvolt mindennünk, csak a gyermek hiányzott, de hiába kértük mi az Istent, hosszú évekig nem adott. Aztán egyszer, mikor már úgy elfogott a bánat, azt találtam mondani, hogy mindegy nekem már, ha az ördög is hozza, csak legyen nekem egy kislányom. S úgy is lett. Még aznap éjjel megjelent az ördög, s a pókapárnában ott tartott téged. Jaj, mindegy volt nekem akkor, mit kér cserébe, megígértem volna én mindent, még a csillagot is lehoztam volna az égről, csak adjon nekem oda téged.

– S mit ígértél, édesanyám? – csodálkozott Emma.

– Téged, jányom, téged. Ha betöltöd a tizenhat évedet, eljön érted, s visszavisz asszonyának a pokolba. Nem gondolkoztam én akkor, dehogy gondolkoztam!

– Ezért tartasz fogságban, édesanyám, hogy a kapun túl már nem mehetek?

– Ahogy átlépnéd a küszöböt, ott lenne az ördög érted. Nem egyszer volt megnézni téged, hogyan nősz fel neki, tán, ha kimentél volna, azon nyomban el is visz.

– Mert befelé nem tud jönni?

– Lesóztam én a bejáratot, gonosz lélek azon át nem tud bejönni egy sem. De, ha betöltöd a tizenhatot, akkor már úgyszincs menekvés.

Emma gondolkodóba esett. Haragudott anyjára meg nem is, húzta a szíve Pistához, de nem tudta kitalálni, hogyan menekülhetne meg az ördög karmai közül. Másnap már korán reggel a kapuban állt, s várta, hogy a legény arra jöjjön. Jött is a fiú, s a lány mindent elmesélt neki.

– Egyet se félj, drága Emma, elmegyek én a paphoz, és kikérem a tanácsát – úgy is lett.

Szaladt a fiú a reggeli misére, s mikor annak vége lett, a pap elé állt, s mindent elmondott neki töviről hegyire. Azt mondja a pap:

– Na, ha te így szereted azt a lánykát, én összeadlak benneteket. Más feleségét már nem viszi el az ördög, de Emmát cselled kell kihozni az udvarról. Azt a pár métert a kápolnáig úgy kell megtennetek, mintha a lány nem is ő lenne. Hogy hogyan oldjátok meg, rátok bízom, vasárnap délelőtt várlak benneteket.

Csak úgy repült Pista Emma udvaráig, s nagy boldogan mesélte, hogy van megoldás a nagy bajra. Ki is tervelték

ketten, hogy a lány beöltözik az anyja legrégebbi ruhájába, felkötí a fejkendőjét, kimaszkírozza az arcát, hogy senki fel ne ismerje, s úgy biceg majd görbebottal a kápolna ajtajáig. Oda már nem tud bemenni az ördög, s ha a pap is összeadja őket, minden megoldódik.

Eljött a vasárnap reggel, Emma az ablakból nézte, hogyan jönnek ki az emberek a miséről, megvárta, míg mind-egyik az utcára ér, s ő is elindult. Kilépett a kiskapun, remegett a lába, de a sok nép között az öreges ruhába úgy elvegyült, mintha csak egy lenne közülük. De megérezte az ördög, hogy valami készül ellene, mikor a lány lépett volna be a kápolnába, elkapta a görbebotját.

– Hová készülsz, Emmácska? – dübörgött az ördög hangja még benn a kápolnában is. – Tán csak nem tőlem próbálsz menekülni?

Megrémült a lány, földbe gyökerezett a lába. Nem tudta, hogy előre, vagy hátra lépjen, bár mozdulni sem bírt.

Kiugrott az ajtó mögül Árva Pista, kikapta az ördög kezéből a botot, s úgy hókon nyomta vele a patást, hogy az csillagokat látott. Beszaladtak a lánnyal a kápolnába, s a pap azon helyen össze is adta őket.

De bosszút tervezte az ördög, addig járt körbe-körbe az épületen, amíg mély árkot nem taposott ki a patáival, s abban a Vérke vize fel nem jött. A talapzat megrogyott, és a kis kápolna összeomlott. Benn maradt a pap is, a fiatal pár is.

A Vérke vize szétmosta a törmeléket, a helyén csak egy apró sziget maradt. Néhanapján látni még az ördögöt, ahogy a talpalatnyi földön mérgesen körbe-körbe jár.

Az ördög farka

Valamikor réges-régen az ördögök a pokolból néhanapján feljöttek a földre. Hogy csak a napocskán akartak sütkérezni, unatkoztak odalenn, vagy valami rosszaságon törték a fejüket, senki sem tudja már.

Így történt egyszer, hogy egy gyönyörű vidéken kidugta a föld alól a fejét egy kisördög. Ahogy furakodott át, a föld csak nem akarta hagyni, hogy a felszínre jöjjön, ezért minduntalan próbálta visszaszorítani a lyukat. Végül az ördögnek mégis sikerül feljönnie, de a föld becsípte a farka hegyét.

Hiába próbálta az minden erejével kihúzni, sehogy sem sikerült. Ahogy így birkózott a földdel, csak egyre nagyobb túrást hagyott a lábával maga alatt, már egy egész hegynyi föld felhordódott, de a farka mégsem szabadult ki. Leült a földkupac tetejére, s rimánkodni kezdett.

– Drága földanya, csak a farkam ne húzd!

De a farka nem szabadult. Csak a visszhangja kiabált vissza a messzeségből: „Huszt, huszt, huszt”.

A környéken minden ember meghallotta a nagy sírást. Azóta azt a helyet, ahol kiszökött az ördög a pokolból, Husztnak nevezik.

Ördögszeg

Lenn a Tisza mentén, valahol az Ugocsa vidéken élt egy ezmester, Kapta Jóska. Értett az mindennemű munkához, szerette is a dolgosságot, nem lustálkodott a nap egy percében sem. Hol a falusiak nádtetőjét igazgatta a helyére, hol a kályhákat rakta újra, de a sok munkától asszonyt nem talált maga mellé.

Egy napon a falubíró azt kérte tőle, csináljon a templomra új ajtót, mert a régit már igen megrágta a szú. Nem kellett Jóskának kétszer mondani, lement a Tisza partjára, és kivágta a legnagyobb fenyőfát, amit ott talált. A falusiak sem voltak restek, ki szekérrel, ki fűrészsel ment segíteni, mert a templomajtóhoz sok anyag kellett, az ezmester nem tudta volna egyedül hazavinni, s mindenki tudta, mi-féle munkát kapott az öreg.

A fát leháncsolta, a fűrészsel szép egyenes deszkákat vágott belőle. Mikor már gyalulni kezdte, a kés megakadt egy görcsben. Nagy nehezen leegyenesítette, mikor egy újabb és újabb görcs bukkant fel a fában.

– Az ördög vert ebbe szeget, vagy mi a nyavalya? – szólt meg fennhangon az ezmester.

– Ha azt akarod, legyen úgy! – válaszolt egy dörgő, mély hang.

Az öreg felugrott a sámliról, körbenézett a műhelyében, kiszaladt az udvarra, de rajta kívül nem volt ott egy árva lélek sem. Visszatért a deszkához és folytatta a munkát. Este volt, mire a három görcsöt kiegyenesítette.

Másnap megint munkához látott, de a görcsök a fában ismét előbukkantak.

– Ó, hogy az ördög szedné ki a patáival! – kiáltott fel, és földhöz vágta a kalapácsot.

– Ha azt akarod, legyen úgy! – hangzott fel a már ismerős hang.

Az ezermester megmérgezte magát, ugyan ki az, aki ilyen komoly munkánál belőle csúfot űz?

– Na, legyen is! – válaszolta a mennydörgő hangnak, mire nagy fűrészporkfelleg keletkezett, és annak közepében megjelent az ördög.

– Te kérted magadra, ezermester. Én eltüntettem a görcsöt a fából, mert valóban én vertem bele ördögi szeget. De te mit adsz cserébe?

Hol gondolta az öreg, hogy tényleg megjelenik a pokol ura, amikor válaszolt? Jaj, bár ne tette volna! Nagy imádkozásba kezdett.

– Ne imádkozz, ezermester! Te hívtál, hát itt vagyok. Mit adsz azért cserébe, ha én kiveszem a szegeket a fából?

– Nincsen nekem semmim, ördög uram, így nem is adhatok. Neked a pokolban pénzre nincs szükséged, azt tudom, mással meg nem szolgálhatok.

– Erős a te hited, ezermester – szólta az ördög –, add azt nekem, és nem lesz soha többé gondod a görcsökkel! A munkát könnyen fogod végezni, és erőt is adok hozzá – ajánlotta.

– Nem kell nekem sem erő, se semmi tőled! – válaszolta a mester.

– Ha azt akarod, legyen úgy! – morgott az ördög. – De tudd meg, hogy ezután a lecsiszolt görcsök majd kiszáradnak és kiesnek a fából, s akkor ér véget az életed. Sohasem lesz igazán készen a munkád, örök életedben mindent javítanod kell majd, és nem csak neked, az összes mester így fog járni. Más házát majd szépítitek, de a tietek sosem lesz rendben – mondta, majd amilyen porfelhővel jött, ugyanúgy távozott.

Leült az öreg a kisszékre, nagy keserves sírásba kezdett. Nem tudta szegény, hogy örömeiben, vagy bánatában sír, de mindenesetre nagy megnyugvást érzett, hogy az ördög nem tudta elvinni a hitét.

Beletelt egy jó fél évbe, mire a templomajtó készen lett, nagy fáradsággal tudta csak kifaragni a díszes mintát, mert mire egy görcsöt lecsiszolt, kettő bukkant fel helyette. Berakták az ajtót a helyére, nagy örömet szerezve a falu népének, de ahogy telt-múlt az idő, és a fa száradni kezdett, a görcsök egyre lazábban álltak az anyagban. Nézegette is vasárnaponként Kapta Jóska, s számolta a napokat, mennyi maradt hátra. Az ördöggel való találkozásról senkinek sem beszélt, csak egy fiatal mesterfiúnak, de csak óva intette, nehogy az is pórul járjon.

Karácsonyi misét tartottak éppen, amikor az első görcs kihullott a fából. A fiatal mesterfiú szaladt is az ezmester házához, de az a kályha mellett feküdt holtan. Beszaladt a fiú az öreg műhelyébe, felkapott egy fazék enyvet, visszament a templomhoz, s az ajtó minden görcsét visszarakasztotta. Másnap eltemették az öreget, az ajtó azóta is a helyén áll, de nagy igazsága volt az ördögnek. Az ezmesterek háza azóta sincs rendben, mindegyik csak a másét szépíti.

A szlatinai sóbánya démona

Sok-sok évvel ezelőtt, amikor Szlatinán még épp csak elkezdtek a sót bányászni, élt egyszer egy bányász. Messze földről érkezett, hogy kemény munkával megkeresse a mindennapi kenyérre valót. Nagyon szegény volt, nem volt neki háza sem, de gondolt egyet magában, hát beköltözött a föld alá, a tárnákba, hogy ezzel is spóroljon, s tudjon magának egy házat építeni.

Sok időt töltött a föld alatt nagy nyugalomban, bár a többi munkás ijesztgette is, hogy odalenn démonok laknak.

Egyszer aztán egy éjjel, mikor nem aludt, munkába kezdett. Ahogy dolgozott lenn magában, hangosan gondolkodott:

Jaj, démon, démon! Annyian mondják, hogy itt élsz lenn, nagy a te erőd, mégsem jössz nekem egy kicsit segíteni.

Éjfél körül járt az idő, a bányász már nagyon elfáradt, mégsem hagyta abba a munkát. Letört a falból egy nagy darab követ, azt aprította kisebbekre. Megint elgondolkodott:

– Démon, démon, segíts nekem a sót törni!

Ahogy ezt kimondta, a föld mélyéről szörnyű morajlást hallott. Megnyílt előtte a sófal, s mögüle egy démon lépett elő. Rákiáltott a bányászra szörnyűséges hangján:

– Hívtál engem, itt vagyok! Mit akarsz tőlem?

Szegény munkás halálra rémült, azt gondolta, itt a vége az életének, nem tudta, mit feleljen.

– Még egyszer kérdezem, miért hívtál?

Lesz, ami lesz, gondolta magában a bányász, egyszer úgy is meg kell halni, hát válaszolt a lénynek:

– Segíts nekem sót fejteni!

– Szerencséd van, hogy válaszoltál – dörögte a démon –, különben véged lett volna. Most te menj aludni, én majd segítek! De majd a kereseten testvériesen osztozunk.

A bányász elment, de a félelemtől sokáig nem tudott elaludni. Hallgatta, ahogyan a démon fejt a sót. Hajnalban végül elnyomta az álom.

Későre járt, amikor a többi munkás felébresztette. Ahogy felnézett, hát látja, a démon nem tétlenkedett, nagy halom sót fejtett ki a tárnában. Hogy mi történt az éjjel? Senkinek sem beszélt róla. Felvette a fizetését, ami pontosan 320 ezüst volt és 5 krajcár. Megörült neki nagyon, hogy most lesz miből házat vennie, ám eszébe jutott, hogy a démonnal miben egyezett meg.

Eljött az este, lement a tárnába a pénzzel, és egyszer csak megjelent előtte a démon. Leültek egy nagy gödör szélére, és elkezdtek osztozkodni. De az utolsó krajcárt sehogy sem tudták elfelezni.

– Legyen ez a tied – mondta a szegény bányász. – Én úgysem érdemlem meg, mert egész éjjel te dolgoztál.

– Szerencséd van, hogy így gondolod. Máskülönben pórul jártál volna – válaszolta dörgő hangján a démon, ami olyan hangos volt, hogy még a föld is megrepedt, s visszaadta a bányásznak az összes pénzt.

Vett a bányász magának házat a környéken, s nem volt többé szegény. Még máig is látni a repedést a bányában, ahonnan a démon kilépett.

*„Megveszem a szegénységet tőled,
De rá' dásul add a szeretődöt.”*

Petőfi Sándor

Aranyrögök

Kétszáz évvel ezelőtt, de lehet az már négyszáz is, a máramarosi hegyek között terült el egy nagy mező, amit Kaszómezőnek neveztek. Nyáron ott legeltették a környék gazdáinak jószágait, de a mező egy magyar pap tulajdonában volt.

Történt egyszer, hogy amikor nagy meleg volt a nyáron, s majdnem kiszáradt és kietlen lett az egész rét, a helyi pásztorok át akarták terelni a jószágaikat más legelőre. Ahogy mennek át a pusztán, egy forrásra lelnek. De ez a forrás nem volt akármilyen. Ahogyan földet ért a vize, azonnal megkeményedett és aranyrögökké vált.

Összeszedtek egy nagy csomót belőle a pásztorok. Mit tudták ők, mi az, s mire való, hiszen szegények életükben nem láttak aranyat. Hát elkezdtek játszani vele.

Amikor késő ősszel hazatértek, észreveszi a magyar pap az egyik kezében az aranyrögöket.

– Honnan van ez neked, jó ember? – kérdezte tőle.

– Drága uram – mondta az –, folyt a víz kifelé a forrásból a mezőn, s mikor földet ért, megkövesedett. Ott szedtük fel a társaimmal őket a földről, gondoltuk, játéknak jó lesz.

– Ez arany! – kiáltott fel a pap. – Arany, ti marhák! Azonnal mutassátok meg nekem, hogy hol folyik ez ki a földre!

De akkor ősszel hamar köszöntött be a hideg idő, s mivel a forrás több napnyi járőföldre volt, a papnak tavaszig várnia kellett.

Nagy nehezen telt az idő, a pap alig bírta kivárni. Mikor már eléggé felmelegedett a vidék, összeszedte a pász-

torait és az összes szekeret az udvarban, s kimentek a csodaforráshoz.

Hát, Uram, Teremtőm, amit ott látott, hihetetlen volt. Kezdte felkapkodni az aranyrögöket, s így tett az összes pásztor is, aki vele tartott. Amikor már mindet összeszedték, elöntötte a papot a kapzsiság.

– Keresni kell még! Itt valahol bányá lesz.

Az egész mezőt és földet feltúrták, a megtalált aranyat mind a papnak adták, mert úgy gondolták, csak Isten szolgájának tulajdonában lehet a kincs. Amikor az arany elfogyott, a pap fákat ültetett a kies mezőre. Most is ott susognak a fák levelei. S a bányá? A bányá még mindig ott áll, de aranyat már nem lel benne senki.

Dovbus három aranyhajszála

Oleksza Dovbus egyszerű pásztorlegény volt. Egyszer, mikor a mezőn legeltette a nyáját, hatalmas vihar kerekedett. Az ég dörgött, a villámok cikáztak. A pásztorlegény egy fenyőfa alatt keresett menedéket. Az ég pedig csak tovább dörgött, mintha Isten haragja csapott volna le. Ahogy szerenézett a nyáj után, egy másik fenyő alatt megpillantott egy ördögöt. Ahogy villámlott egyet, az ördög nyelvet öltött Dovbusra és a föld alá bújt. Így történt ez még egyszer. Harmadszorra a legény előkapta a pisztolyát, és egyenesen az ördögre lőtt.

Végül a vihar elcsendesedett. Oleksza összeterelte a nyáját és énekelni kezdett. Ahogy így ballagott a mezőn, a távolból egy férfit látott közeledni. Mikor közelebb ért, megállt a legény előtt, és rákérdezett:

– Mit kérsz cserébe, hogy megölted az ördögöt?

– Nem kérek én egyebet – kezdte a fiú –, minthogy engem golyó ne fogjon, fokos ne vágjon, s az erőm hatalmas legyen.

Ahogy ezt Dovbus kimondta, a férfi kitépett a fejéből három hajszálat, s a legény fejére tette.

– Elsőt az erőért, másodikat a golyóért, harmadikat a fokosért – mondta, majd ahogy jött, úgy el is tűnt.

Nem érkezett megköszönni a legény, de attól a naptól kezdve felhagyott a pásztorzkodással, és felcsapott betyárnak. Nem tudott az ő erejével kezdeni senki semmit, nagy bandát gyűjtött maga köré, s úgy kezdte meg új életét.

Dovbus fokosa

Ötéves forma volt a kis Oleksza Dovbus, amikor kinn játszott az udvaron. Fogott egy darab fát és elkezdte faragni. Amikor készen lett, bement a házba az anyjához és így szólt:

– Édesanyám, nézze csak, milyen fokost faragtam odakinn! Ha egy kicsit felnövök, olyan erős leszek, hogy senki fia nem bánt majd engem.

Örült a szíve az anyjának, boldogan nézett a fiára és csak mosolygott.

Hamar elszálltak az évek, egyszer, amikor az anyja az erdőre ment fáért, magával vitte a fiát is. Mentek, mentek sokáig az erdőben, gyűjtötték a fát, egyszer csak megszólal Oleksza és azt mondja az anyjának:

– Édesanyám, elhoztam magammal a fokosomat. Beleállítom itt egy fatönkbe, s ezt nem húzza ki ebből senki fia, csak én. Majd visszajövök pár év múlva és meglátjuk, igazam volt-e.

S a fiú úgy is tett.

Elmúlt már húszéves is az ifjú Dovbus, s miután megkapta az aranyhajszálakat, elkezdett sereget gyűjteni.

Nem mindenkit vett maga mellé, csak olyanokat keresett, akiknek az erején túl esze is volt. A hűséget pedig erősen megkövetelte.

Próbák elé állította a jelentkezőket: egy hatalmas keretet gördített le a hegyről, nagyon gyorsan gurult lefelé, s a hegy lábánál álltak a férfiak. Aki nem félt és átugrotta a keretet, azt a következő próbához engedte.

Akkoriban a betyárok az erdő egy eldugott részében éltek, s a házat, ami ott állt, maguk építették. Az udvaron kőből volt faragva az asztal és a lóca, annál ült a bizottság, s várta az ifjú jelentkezőket. De a tanyához csak úgy nem lehetett eljutni, titkos út vezetett oda az erdőn át, amit a zsandárok nem ismertek.

Dovbus épp ott vezette a férfiakat, s megálltak egy fatönknél.

– Na, fiúk, aki ezt a fokost kihúzza a tönkből, az továbbjöhet és betyárnak állhat.

De a fiúk hiába próbálkoztak, senki sem tudta kihúzni a fokost. Mosolygott is Dovbus magában, s csak tovább vitte a fiúkat. Mivel mindannyian megpróbálták, mindet maga mellé vette.

Hazamegy egyszer Oleksza, mondja az anyjának:

– Látja, édesanyám, igazam volt. Ennyi év telt el, és rajtam kívül senki sem tudja kihúzni a fokosomat a tönkből – büszkélkedett a fiú.

Az anyja sírni kezdett.

– Fiam, drága, ne legyél olyan büszke, s vigyázz a szádra, mert az lesz a veszted!

Oleksza megölelte az anyját és elbúcsúzott tőle. Végleg elhagyta az szülői házat. S a fokos? Mai napig ott áll az erdőben, hacsak azt valaki a tönkből ki nem húzta.

Oleksza és Iván

Élt egyszer egy nagyon szegény pásztorlegény, Rahói Iván. Nagy, gazdag úrnak szolgált, a rahói mezőn legeltette a nyáját. Annál szegényebb embert még keresve sem talált volna senki. Fekete volt a naptól, mint az ördög, áztatta az eső a mezőn, nem volt annak háza sem, de még cipője se akadt.

Arra járt egyszer Dovbus, látta a fiút a mezőn, megsajnálta nagyon, hát eléje állt:

- Nincs-e kedved vadászni jönni velem? – kérdezte tőle.
- Miért ne lenne – válaszolta Iván –, de nekem nincs mivel.
- Azzal ne törődj! – válaszolta Dovbus.

Odalépett Ivánhoz, rátette a kezét a vállára, s ezután Iván sokkal barátságosabb lett Olekszával.

Mennek így ketten a mező szélén, látják, hogy egy férfi tizenkét ökörrel húzat egy nagy száraz tölgyfát. De hiába a tizenkét ökör, ha azok alig bírták vonszolni. A férfi úgy ütötte az ökröket, hogy azt szinte rossz volt nézni.

Megsajnálta Dovbus a jószágokat, így szólt a férfihoz:

– Ne üsd őket, jó ember, mert még az Isten is megver! Elviszem én neked azt a fát, csak mondd meg, hová.

S ahogy ezt kimondta, felkapta a vállára a fát, és várta az utasítást, hová vigye. A férfi mutatta az utat.

Amikor az udvarra értek, Oleksza letette, a férfi pedig nem győzött hálálkodni.

– Hallod-e, gazduram, ha nem vagy fősvény, akkor a barátomra nézel valami ruhaneműt a házban, mert szegény,

mint a templom egere, s pucéran csak nem jöhet velem az útra. Ha jó szívvvel adod, később megháláljuk, pénzben fizetjük vissza. Ha foghegyről veted oda neki, akkor nem kapsz érte semmit se cserébe.

A gazda látta, hogy Dovbus igazat mond, így a legszebb ruháját adta Ivánnak. S azzal a fiúk tovább mentek.

Ahogy mennek, mendegélnek, szalad velük szemben egy fiatal fiú. De úgy fut, hogy a lába sem éri a földet. Megállítja Dovbus, s kérdezi tőle:

– Hová szaladsz, te fiú, s hogy hívnak?

– Ványa vagyok, Bojkó – válaszolta a fiú. – Szaladok én, magam sem tudom, hová, mert a bátyám ökreit elvitte a medve.

S azzal mesélni kezdett, hogy így, úgy történt, s a gazdag bátyja most meg akarja öletni.

– Ne szaladj tovább, Ványa, elmegyek én veled a bátyádhoz, s megbeszélem vele, hogy ne ölessen meg.

Úgy is lett. Hárman mentek visszafelé, Oleksza, Iván és Ványa. Amikor a gazdag úr házához értek, szaladt az kifelé a furkós bottal, s helyben akarta a legkisebbet agyonverni.

– Állj meg, gazduram! Csak nem drágább neked néhány ökör élete, mint egy húséges fiúé?

– Drágább bizony! Azok olyan jószágok voltak, hogy a párját nem találtad Szlatináig sem!

– Ne öld meg szegényt, inkább magam mellé veszem, s nem látod őt többet egy percet sem. S az ökrökért magam fizetek meg neked.

Előhúzott egy tarisznyát a zsebéből, és átnyújtotta a gazdag úrnak. Az kinyitotta, és az aranypénzeket látván elégedetten bocsátotta útjára a legényeket.

Attól fogva a két fiú hűséges szolgája és barátja lett Dovbusnak. Később még húszt vett magához, és így járták együtt a vidéket.

Dovbusék a lóvásárban

Az egész Kárpátok vidéke jól ismerte a hágón túli Oleksza Dovbus nevét. Ismerik azt még ma is, nagy betyár volt, fosztogató, de csak annak ürítette ki a zsebét, akire nagyon megharagudott. Nem tartotta ő meg a kincseket sosem, mindig talált valakit, akinek segítségre volt szüksége.

Gyakran járt Kárpátalján is. Hol Jaszinyán, Rahón, vagy Huszton vélték látni, de olyan is akadt, aki azt mondta, Szlatináig is ellovagolt.

Azt beszéltek róla, hogy sérthetetlen. Emberi kéz nem tud neki ártani, mert ő a fején három arany hajszálat hord, ami, ha bajba kerül, erőt ad neki.

Száldoboson történt, hogy egy szegény ember kivitte a sovány kancáját a lóvásárra. Egyszer csak odament hozzá két szép derék legény gyönyörű lovakon, és kérdik tőle:

– Hé, te! Mit kérsz a lovadért?

Megörült a szegény, hogy még csak alig ért oda a vásárra, máris vevőre talált. Hát így válaszolt a legényeknek:

– Fiaim, ha valaki lökne nekem egy aranyat ezért a lóbőrért, vígan mennék haza. Otthon a gyerekek éheznek.

A legények Oleksza és Iván Dovbus testvérpár voltak, összenéztek, aztán a szegény emberre és a csontsovány lovára pillantottak, majd megszólalt az egyik:

– Ezt a dögöt nem jó kedvedben hoztad te ide, itt fogsz vele napestig ülni, úgysem adod el. Inkább cseréld el velünk.

Elszégyellte magát az ember, rosszul is esett neki, hogy a fiúk ilyet mondanak, hát így válaszolt:

– Menjetek, fiúk, Isten hírével, nincs nekem miből a ti-
etekre rápótolni!

De a fiúk csak nem tágítottak.

– Nem maga fizet, mi adunk hozzá.

Nem érkezett a szegény magához térni, a fiúk már elé
is dobtak egy pénzzel teli erszényt, s az ő lova helyett ott-
hagyták az egyik sajátjukat. Nézett is az ember, hálálko-
dott, de nem sietett hazafelé. Gondolta magában, megnézi,
mit csinálnak tovább ezek a legények.

Végigmentek a vásáron, hát egy úrnál, aki egy szép fekete
te csődőrt árult, meg is álltak.

– Mit kérsz a fekete lovadért? – bökte ki az egyik.

Látta az úr, hogy tetszik a fiúknak a lova, hát így felelt:

– Szebbet az én lovamnál messze földön nem találtok.
Így hát aprópénzért nem is eladó.

Körbejárta az egyik a jószágot, nézegette, nézegette,
majd ajánlatot tett:

– Pénzt nem adok érte, inkább cseréld el velem! – s az-
zal rámutatott a szegény ember sovány kancájára.

Az úr látta, hogy a fiúk előzőleg elcserélték a szegénnyel
a lovukat.

– Ne nevettesetek, fiúk! Csak Dovbus vehet el valamit
a gazdagtól, hogy utána a szegényeknek adja.

– Nem tévedsz, kupec! – szólaltak meg egyszerre. – Mi va-
gyunk a Dovbus fivérek! – s azzal egyikük felugrott a fekete
szőrű ló hátára, az pedig a hátsó lábaira állva fújtatni kezdett.
Az úr úgy megrémült, hogy a torkán egy hang sem jött ki. Csak
akkor kezdett el kiabálni, mikor a fiúk már messze jártak:

– Emberek, emberek! Dovbus ellopta a lovamat!

A falusiak, akik látták az esetet, csak nevettek.

– Kik voltak ezek? – kérdezte az egyik.

– Betyárok, oprisok, rablók! Dovbus!

De hiába siránkozott, senki sem sietett a segítségére. Az emberek inkább annak örültek, hogy Dovbus segített a szegény emberen.

A szegény estére hazaért, boldogan mesélte mindenkinek, hogy milyen nagy szerencse érte őt. Az egész falu erről beszélt, és arra várt, hogy egyszer Dovbus arra keveredjen.

Kis idő elteltével úgy is történt. Megismerte Oleksza Dovbus a szegény embert az utcán, hát munkát ajánlott neki, és szállást kért nála. A szegény bele is egyezett. Nem volt annak több dolga, minthogy elmenjen Husztra, és megtudja az emberektől, mi újság van arrafelé.

De bizony a szegénynek volt egy gazdag szomszédja, aki, amikor meghallotta, hogy mellette vendégeskedik Dovbus, rögtön arra ténfergett, és az asszonyától tudakolózott, mit keres ott a betyár.

– Hallod, komámasszony? – szólt nyájasan. – Úgy hallottam, szállást adtok valami gyilkos rablónak. Csak vigyázz, hogy az uradat nehogy valami bajba keverje!

Este megérkezett Husztról a szegény ember.

– Hát az a férfi, aki nálunk lakott, hová lett? – kérdezte az asszonytól.

– Elvitték a katonák – válaszolta.

A szegény a fejéhez kapott:

– Jaj, mi lesz velünk? Mit mondanak majd rólam az emberek, hogy egy ilyen jó vendéget hagytam elfogatni?

– Ki volt az a férfi? – kérdezte az asszony.

– Dovbus volt az, aki a lovat meg a pénzt adta nekünk a vásárban.

Elsírta magát az asszony és elmondta, hogy ő bizony a szomszédra hallgatott, és saját maga hívta a katonákat.

Mit volt mit tenni, csak nem hagyhatta, hogy a betyár börtönbe kerüljön élete végéig, kapta magát, felmarkolt egy üveg pálinkát, és elindult Husztra a csendőrségre.

Szép szóval elszédítette az őrt, jól megitta pálinkával. Addig ittak, míg be nem rúgtak. Amikor az őr lefeküdt aludni, a szegény elcsente a cella kulcsait, és kinyitotta Dovbus zárkáját. A betyár az oprisok sorai közé fogadta a szegényt, mert a börtönben az sem maradhatott, felpattantak hát a csendőrök lovára, s csak a hegyeken túl álltak meg.

Dovbus harangjai

Egyszer régen, egy gazdag úri udvarban meghalt egy szegény ember. A felesége elment az úrhoz, hogy segítsen neki eltemetni a férjét. De az úr haragosan így szólt:

– Mi közöm nekem ahhoz? Tán kötelességem egy nyomorultat eltemetni? Hacsak... Hacsak az árát kétszer le nem szolgálod nekem.

– És a gyerekeket kire hagyjam? – kérdezte az asszony.

– Ha nincs kire, hát fojtsd őket a vízbe! – válaszolt foghegyről az úr.

Megharagudott az asszony, ki is fakadt belőle:

– Ó, hogy Dovbus tanítana móresre, hogy jól emlékezz rá!

Megsértődött az úr, másnap meg is verette jól az özvegy-asszonyt a katonáival.

Fekszik szegény az ágyában, alig bír mozogni, egyszer csak kopogtatást hall. Belép egy idegen, fiatal, derék férfi a házba és kérdezi az asszonyt:

– Drága néném, igaz-e, hogy a pap a tehenét kérte a temetésért?

– Igaz, igaz, de még milyen igaz! – válaszolt a fekvő asszony.

– És az igaz-e, hogy az uraság megverette magát a katonáival?

– Igaz, igaz, hogy az ördög vinné el még a csontjait is! És még azt is mondta, fojtsam vízbe a gyerekeimet. Jobban fáj ez nekem, mint akármilyen verés.

Akkor az idegen benyúlt a zsebébe, kivett belőle egy tarisznya aranyat és átnyújtotta az asszonynak.

– Itt van magának ez a tarisznya – kezdte mondandóját –, vegyen a gyerekeinek ruhát, kenyeret, tán még egy tehenre is telik belőle. Az urasággal meg majd elszámolok én.

– Ki vagy te? – kérdezte az ágyban fekvő asszony.

– Az, akivel az uraságot megátkoztad – válaszolta az idegen, és sarkon fordult.

Akkortól kezdve valahogy az uraság élete is megkeseredett. Folyton az özvegyasszony szavai jártak a fejében. Mondja egyszer a feleségének:

– Hallod, asszony, félek én ettől a Dovbustól. Bármikor földönfutóvá tehet minket. Költözzünk el innét!

Az uraságnak volt egy Dobosfi Iván nevű szolgája. Megparancsolta neki, hogy fogassa be a lovakat a szekerek elé, és pakolják fel minden vagyonát, hogy estére már Rahón legyenek.

A fiúnak egyetlen kikötése volt az úrral szemben:

– Jól van, uraság, elviszlek benneteket és a vagyonodat is. Csak arra kérek, ha a munkát elvégeztem, legyél becsületes hozzám, és számolj el velem a munkáért.

– Rendben, fiam – válaszolt az úr –, ahogy odaérünk, kifizetek én neked mindent az utolsó fillérig.

Megérezte Iván, hogy az úr valami ravaszságon töri a fejét, mert a vagyonát elkezdte széthordatni a szomszédok között.

Dobosfit sem kellett félteni. Megvárta, míg az uraság minden maradék kincsét felpakolják a szekérre, s míg az úr fel nem ül a bakra. Először a terebélyes asszonyság mászott fel a kincsek tetejére, majd őt követte a két lánya.

El is indultak. Messze jártak már a falutól, benn a sötét erdőben, mikor Iván megállította a lovakat. Felhorkant az uraság:

– Megőrültél, Iván? Miért álltunk meg az erdő közepén? – kérdezte szemrehányóan.

– Uraságom – kezdte a fiú –, te már jót ettél, jót ittál, de a lovakat is el kell látni – s ezzel egy jó marék szénát hajított a lovak elé, s rákezdett fütyörészni.

– Iván, ne fütyölj, mert még meghallja Dovbus! – mondta az úr.

– Nem félek én Dovbustól – válaszolta a fiú. – De te velem aztán rendesen elszámolj, mert ha nem, csak fütytyentek még egyet, és Dovbus itt terem!

Reszketett a félelemtől az uraság, de ahogy Dovbusról hallott, még jobban félni kezdett. Kifizetett mindent előre a szolgának, s úgy könyörgött, hogy induljanak tovább.

Megígérte a szolga, hogy minden tőle telhetőt megtesz, ha netán arra téved Dovbus, ki is találta, hogy egy nagy pokróccal letakarja az uraságot, a családját s a kincseket.

– Elrejttem magukat – mondta. – Ha Dovbus erre téved, azt mondom majd, hogy köveket viszek.

– Iván, ilyet ne mondj, mert akkor Dovbus meg akarja nézni, mi van a pokróc alatt. Mondd azt, hogy harangokat viszel a rahói templomba.

– Ahogy kéri uraságod, úgy teszek. Ha meg Dovbus nem hiszi el, hát majd kipróbálja.

– Hogy érted ezt? – kérdezte az úr.

– Úgy, ahogy mondom – válaszolta Dobosfi. – Dovbus majd megkongat benneteket a botjával. Ha téged üt, ne hogy sírni kezdj, mint a csecsemő, hanem mélyen kongj,

mint a nagyharang! Ha magát üti, asszonyágom, vékonyabb hangot adjon ki! Ha meg rátok csap, lányok, csengjetek, mint az apró csengők!

Az uraság kicsit megnyugodott, összehúzták magukat a pokróc alatt. Kis idő múlva éktelen kiáltást hallanak.

– Állj! Dovbus vagyok. Hová vezet az utad?

– Hát te nem látod? – válaszolja saját magának Dobosfi, mert ő ezt már előre kitervelte. – Harangokat viszek a rahói templomba.

– Harangokat? – kérdezett vissza. – Szeretném hallani, hogy szép hangjuk van-e! A templomban nem illik csak olyan mindenféle kolompot vinni.

Azzal odalépett a szekér oldalához, s jó nagyot húzott a legnagyobb harangra.

– Bomm-bomm – kondult fel az uraság.

A másodikhoz lépett.

– Bim-bam – hallatszott a pokróc alól.

Majd a kisebb dudorokra csapott rá.

– Csingilingiling. – szólaltak meg egyszerre.

– Ezek sem semmik – szólalt meg fennhangon –, de nekem a legjobban a nagy hangja tetszik.

Ütötte-verte a pokróc alatt az uraságot, ahogy csak bírta. Amikor már hallotta, hogy az uraság alig szuszog, ismét megszólalt.

– Jól van, jól van, Dovbus, hallottad a harangok hangját, de most már ne üssed, mert a végén még összetöröd!

Aztán a lovakra kiáltott:

– Gyí, te, ne!

Amikor Rahóra értek, levette Dobosfi a szekérről a nagy pokrócot. Térden állva hálálkodott az uraság.

– Ej, Ivánka, Ivánka! Ha nem te, ez a Dovbus addig ütött volna, míg a lelkem ki nem lehelem.

Dobosfi nem szólt egy szót sem, csak az orra alatt mosolygott. Végre jól móresre tanította az uraságot.

Dovbus esküvőre ment

Réges-régen egy hegyvidéki faluban élt egy szegény özvegyasszony. Nem volt annak senkije, csak egy lánya. Szép volt a lányka, meseszép, kérője mégsem akadt, mert a legények tudták, hogy az anyja nem tud hozományt adni mellé.

Egyszer aztán nagy véletlenségben arra járt egy fiatal fiú. Megpillantotta a lányt, s menten beleszeretett. De szegény volt a fiú is, szegényebb a lánynál, minden erejével dolgozott, hogy a mindennapi betevőre jusson, hát most aztán kétszer annyit kezdett dolgozni, hogy legalább valamicskét összegyűjtsön a lakodalomra.

Eljött az esküvő napja. A fél falu összeszedelőzködött, sugdolóztak, nevetgéltek, mindenki látni akarta, milyen lakodalmat tudnak rendezni a koldusok. Éppen, amikor a szekeret díszítették, betoppan egy sudár fiatalember. Hófehér lovon, fehér ruhában, aranyos fejdíszel.

Leszállt a legény a lóról, bólintva köszönt az embereknek, levette a jószág hátáról a tarisznyáját, s elindult, hogy bemenjen a házba. De az ajtó olyan alacsony volt, hogy bizony nem fért be rajta. Nem volt szívbajos a legény. Fogta a felső gerendát, megemelte, s úgy lépett be a házba.

A szobában állt a fiatal pár, már épp sírni kezdtek volna, hogy még a házuk is tönkretette ez az idegen, amikor az odanyújtotta a bőrtarisznyáját és megszólalt:

– Ezt az ajándékot Dovbus küldi. Hallott a szegénységetekről, hát azt szeretné, hogy legyen rendes lakodalmatok és egy csepp portátok is. Éljetek boldogan!

Azzal ki is fordult a házból, felpattant a lovára, és pillanatok alatt el is tűnt. A fiatalok kinyitották az erszényt, hát, Uram, Teremtőm, telis-tele volt arannyal!

Nagy mulatságot csaptak aznap, irigykedve nézett is a falu népe, mind azt beszéltek, hogy maga Dovbus hozta a pénzt a fiataloknak.

Dovbus veszte

Minden férfi szívét elrabolja egy asszony, és pontosan így járt Oleksza Dovbus is.

Egyszer, mikor egy faluban járt, megpillantott egy csodaszép leányzót, Dzvinocskát. Fekete volt a haja, mint az éj, piros az orcája, mint a tavaszi pipacsmező, s a szeme oly kék volt, mint a tengerek vize.

Első pillantásra megszerette a fiú, s onnantól kezdve egyre sűrűbben járt abba a faluba. Ahol Dzvinocska megfordult, arra ment Dovbus is. Udvarolt a szép leánynak, kedveskedett, de mindhiába, ha annak kezét már rég megkérte egy másik legény, Stefán.

Egyszer, mikor kinn a réten sétálgatott a fiatal pár, Oleksza töviről hegyire elmesélte Dzvinocskának, honnan is van az ereje. Mesélt a viharról, beszélt az ördögről, még az idegent is elmondta, s végül megmutatta neki a három aranyhajszálat.

Nem sokáig maradt titokban az ifjak szerelme, Stefán hamar megtudta, mit művel felesége a háta mögött. Épp egy ilyen találkáról tért haza Dzvinocska, mikor Stefán nagy haragosan elé állt:

– Nem szégyelled magad, jó asszony? Férjed van, házad, gazdaságod. Te meg itt egy rablógyilkossal találkozgatsz a hátam mögött? Az egész falu a szájára vett, na de adok én neked! – s azzal felkapott egy husángot az ajtó mellől, s ütni kezdte volna az asszonyát, de az rimánkodott:

– Jaj, drága férjem, édes Stefánom! Nem tehettem én ellem semmit. Ez a Dovbus nagy erővel bír, s elcsavarta a fejemet.

Megsajnálta a feleségét Stefán, nem verte meg.

– Ha téged nem is verlek agyon, de ezt a Dovbust, ha megint erre jár, agyonlövöm.

– Stefán, Stefán, ne siess! Nagy az ő ereje, golyó nem fogja, fokos nem vágja.

– Hogyhogy? – kérdezett vissza a férfi.

Ekkor leültek az asztalhoz, és Dzvinocska mindent elmesélt töviről hegyire, amit Oleksza mondott neki. Nem is kellett több Stefánnak, azonnal megparancsolta, hogy ha legközelebb jön a betyár, Dzvinocska hozza el neki azt a hajszálat, ami a golyó ellen védi a legényt.

Nem kellett sokat várni, hamarosan jött is Dovbus a betyárokkal, ám azoknak rossz érzésük támadt. Mondják is a vezérüknek:

– Dovbus, Dovbus! Eddig mindenhová követtünk, de meglásd, nagy bajba fog téged keverni ez a fehérnép. Ő lesz a veszted.

Oleksza nem hallgatott senkire, hiába kérlelték őt.

– Ha a vesztem ott ér utol, vigyetek fel engem a Csorno-horára, ahol a kincseket rejtegetjük, osszatok szét magatok között minden ezüstöt és aranyat, és széledjetez szét a világban! Csak egy kérésem van: a fokosomat velem együtt temessétek el!

Estefelé járt már az idő, mikor Dzvinocska megérkezett a titkos találkozóra. Összebújtak, beszélgettek, addig-addig, míg Dovbus elaludt. Akkor aztán a szép leányzó kitepte az aranyhajszálat, s meg sem állt Stefánig. A férfi fogta, saját fejébe tűzte a hajszálat, s a ház ajtajában várta a betyár jövetelét.

Nem kellett sokat várnia, kis időbe telt, mire Dovbus felébredt, és észrevette a turpisságot. Összeszedelőzködött a betyárokkal, s elindult Stefán háza felé. Hiába kérték a betyártársak, hogy legalább ő maradjon hátra, Dovbus senkire sem hallgatott.

Amikor a ház elé értek, Stefán így kiáltott:

– A nyelved lett a veszted, Dovbus! – s azzal lelőtte a betyárt.

Felkapták a legények Oleksza testét, lóháton vitték fel a Csornohorára. Ott eltemették, s a kincseken megosztóztak. Nem volt többé jó vezérük, s mivel a zshiványok a pandúroktól nagyon félték, szétszóródtak a vidéken.